

ASPECTE ACTUALE ALE DISCURSULUI JURIDIC

de

Diana MACIU

Plecând de la definiția dată de G. Cornu, în *Linguistique juridique*¹ (“est juridique tout discours qui a pour objet la création ou la réalisation du droit”), prin text/discurs juridic înțelegem totalitatea tipurilor de discurs care formează stilul juridic, deci inclusiv discursul administrativ. Am evitat sintagma cu caracter generic stil/limbaj juridic-administrativ, folosită adesea în lucrările lingviștilor români², deoarece ni se pare că pune, în mod nejustificat, accentul pe una din variantele stilului juridic – cea administrativă.

În clasificarea pe care o face tipurilor de discurs care compun stilul juridic, alături de varianta administrativă, Adriana Stoichițoiu-Ichim³ stabilește: discursul legislativ (normativ), discursul judiciar (al instanțelor), discursul contractual (al convențiilor), discursul doctrinal (al jurisprudenței). O precizare terminologică se impune cu privire la această stratificare a stilului juridic, de aici decurgând necesitatea unei modificări: este imposibil să punem un semn al echivalenței între discursul doctrinal (doctrina reprezintă “l’opinion communément professée par ceux qui enseignent le droit (communis opinio doctorum), ou même ceux qui, sans enseigner, écrivent sur le Droit. En ce sens, doctrine s’oppose à jurisprudence”; *Voc. jur.*), și cel al jurisprudenței (“ensemble des décisions de justice rendues pendant une certaine période soit dans une matière (jurisprudence immobilière), soit dans une branche du Droit (jurisprudence civile, fiscale etc.), soit dans l’ensemble du Droit”; *Voc. jur.*), și de aceea vom considera că discursul jurisprudențial intră în categoria discursului judiciar, neputând fi încadrat discursului doctrinal.

O clasificare în linii mari similară o găsim la G. Cornu⁴. Printr-o imagine plastică, autorul francez plasează în sânul limbajului juridic cinci *mari limbaje*: limbajul legislativ, limbajul jurisdicțional, limbajul

¹ 2e édition, [Paris], Montchrestien, 2000, p. 22.

² Pentru o privire de ansamblu asupra stadiului actual al cercetării limbajului juridic și asupra diversității terminologice întâlnite în bibliografia de specialitate, vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica discursului juridic*, București, Editura Universității București, 2001, p. 9-17, 29-30.

³ *Ibidem*, p. 30-31.

⁴ *Op. cit.*, p. 18.

convențiilor, limbajul doctrinal, limbajul administrativ, în jurul acestora *gravitând* ceea ce G. Cornu numește *discursuri auxiliare*, discursuri care contribuie, și ele, la realizarea dreptului: pledoarii, rechizitorii, rapoarte, notificări etc. Toate aceste variante nu trebuie considerate ca entități distincte unele în raport cu celelalte întrucât, dincolo de individualitatea fiecăreia, există între ele legături strânse, *naturale*, traduse, la nivelul vocabularului, prin unitatea terminologiei juridice, iar la nivel frazeologic, de exemplu, prin preferința pentru utilizarea formulelor⁵.

Primul⁶ și poate cel mai evident impas în care se găsește un profan atunci când se află în fața unui text juridic – text de lege, hotărâre judecătorească, act notarial etc. – este provocat de tehnicitatea vocabularului utilizat⁷, de *caracterul* “straniu”⁸ al acestuia. Chiar și cei care pretind că înțeleg vocabularul juridic dovedesc, în final, că nu au decât o imagine destul de vagă despre sensul unor termeni juridici⁹: cuvântul *dol*, de exemplu, care înseamnă “inducerea în eroare a unei persoane, prin mijloace viclene, cu scopul de a încheia un act juridic, un contract sau un alt act”¹⁰, îi sugerează unui nespecialist “ceva necinstit” și este chiar foarte probabil ca același nespecialist să nu cunoască adjectivul *doloziv*¹¹.

Dincolo de bariera de cuvinte se găsește maniera specifică în care sunt construite enunțurile în drept. Printre factorii (*con*)*textuali* care influențează receptarea textului juridic, Adriana Stoichițoiu-Ichim amintește: organizarea ierarhică a textului și a diverselor sale subdiviziuni (articol, alineat), relațiile dintre ele, prezența unor scheme specifice de organizare textuală, modalitățile de asigurare a coeziunii și coerenței și grafica textului¹². S-a observat că nespecialiștii întâmpină dificultăți și-n ceea ce privește receptarea corectă a unor *lanțuri nominale*, cum le numește autoarea citată, specifice variantei administrative. De exemplu:

⁵ Vezi J.-L. Bergel, *Théorie générale du droit*, deuxième édition, Dalloz, 1989, p. 224, 232.

⁶ Vezi J.-L. Sourieux, P. Lerat, *Le langage du droit*, [Paris], PUF, [1975], p. 12. Autorii observă că “la barrière des mots est le premier obstacle à la communication juridique”.

⁷ “Il se cache, en effet, derrière chaque mot employé par un juriste, une signification, un texte, une jurisprudence” (Christine Schmidt, *La langue juridique: maux et remèdes*, adresa web: <http://www.uni-trier.de/uni/fb5/ffa/lingua.htm>).

⁸ Vezi J.-L. Sourieux, P. Lerat, *op. cit.*, p. 13.

⁹ Vezi Raluca Gruneanțu, *Les textes juridiques (français et roumains) dans la perspective des théories linguistiques actuelles*, dissertation, Timișoara, 1998, p. 90, de unde am preluat și exemplul dat cu privire la termenul *dol*.

¹⁰ I. Pitulescu, E. Derșidan, P. Abraham, I. Ranete, *Dicționar de termeni juridici uzuali, explicativ-practic*, f.l., Editura Național, f.a., p. 166.

¹¹ “Un mot comme *dol* [...] évoque pour le non-spécialiste «quelque chose de malhonnête» et il se peut très bien que la même personne ne connaisse pas, en revanche, l’adjectif *dolosif*” (Raluca Gruneanțu, *op. cit.*, p. 90).

¹² Adriana Stoichițoiu-Ichim, *op. cit.*, p. 171.

acțiune în constatarea nulității absolute a unui act juridic; cauze de exonerare de răspundere contractuală; dobândirea posesiunii moștenirii etc.¹³. Considerând limbajul juridic dintr-o perspectivă globală, Adriana Stoichițoiu precizează că acesta prezintă o fizionomie stilistică proprie, o terminologie sistematică și unitară, precum și structuri discursive caracteristice¹⁴.

Christine Schmidt propune, la sfârșitul articolului său *La langue juridique: maux et remèdes*¹⁵, o soluție de urmat pentru cei care, nespecialiști fiind, doresc să înțeleagă *mecanismul de funcționare* a dreptului: “Toute autre personne (non juriste de formation) souhaitant, enfin, s’engager vers des problèmes juridiques, devra également s’informer sur la matière concernée et ne pas hésiter à employer avec abus les dictionnaires juridiques lui offrant la réelle définition juridique précise du terme qu’elle souhaitera utiliser”.

În continuare ne vom ocupa de anumite particularități ale semnului lingvistic la nivelul dicursului juridic, urmând ca, în partea a doua a lucrării, să schițăm câteva trăsături ale discursului avut în vedere, din punct de vedere frazeologic.

D. Irimia¹⁶ indică în mod cât se poate de exact trăsăturile definitorii ale terminologiei juridice atunci când consideră că “mecanismul intern al procesului de semnificare impune, ca distinctive, pentru textul juridic”, următoarele particularități: sinonimie posibilă, dar nerealizată; univocitate semantică; semnificație obiectivă și închisă; caracterul istoric al semnificației. Cu toate acestea, o parte a trăsăturilor enumerate, mai precis primele două, comportă nuanțări.

Semnificantul, deși nu participă la semnificație, “se impune destinatarului ca pereche cvasi-obligatorie unui anumit semnificat, prin tradiție”. Textul juridic, purtând amprenta conservatorismului său, “impune asocierea semnificatului cu același semnificant pentru dezvoltarea aceleiași semnificații”¹⁷.

În procesul de redactare a unei legi, calitatea unui text, din punctul de vedere al limbajului său, este asigurată prin *claritate, concizie, precizie și accesibilitate*¹⁸. Una dintre prescripțiile care necesită a fi respectate, pentru satisfacerea acestor calități, este *unitatea terminologică*, adică folosirea,

¹³ *Ibidem*, p. 172.

¹⁴ Idem, *Relații text-discurs în limbajul juridic-administrativ*, în AUBLL, XXX (1981), p. 99.

¹⁵ *Adresa web cit.* Vezi și Adriana Stoichițoiu-Ichim, *op. cit.*, subcapitolul *DJN din perspectiva nespecialiștilor*, p. 169-181.

¹⁶ D. Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 216-217.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Vezi I. Mrejeru, *Tehnica legislativă*, București, Editura Academiei, 1979, p. 101-102; V. D. Zlătescu, *Introducere în legistica formală*, București, Editura Rompit, 1995, p. 65-72.

constantă și uniformă, a aceleiași terminologii nu numai la nivelul unei legi, ci și la nivelul ansamblului legislativ. Normele de redactare legislativă precizează că: “În textul aceleiași legi, în caz de repetare, aceeași noțiune trebuie exprimată prin același termen. Folosirea sinonimelor este contraindicată, întrucât poate da naștere la confuzii. Folosindu-se în cuprinsul legii denumiri diferite pentru aceeași noțiune [desfacerea perechii semnificat-semnificat prin introducerea a doi sau mai mulți semnificanți, pentru obținerea aceleiași semnificații], se poate crea impresia că este vorba despre o altă noțiune”¹⁹.

Și, totuși, sinonimele nu lipsesc din textele juridice²⁰. O pereche sinonimică oarecum inofensivă (care nu prejudiciază claritatea textului legislativ) este formată din neologismul *succesiune* (< fr. *succession*, DEX, 1996) (art. 685 Cod civil: “Succesiunea poate fi acceptată curat și simplu, și sub beneficiu de inventar”) și *moștenire* (< *moșteni*, DLR) (art. 686 Cod civil: “Nimeni nu este obligat de a face acceptarea unei moșteniri ce i se cuvine”). Lucrurile sunt mai complicate în cazul termenilor *viclenie* și *dol*. Codul civil în vigoare până în 1981 a introdus, la art. 109, alături de termenul vechi *viclenie* (format, prin derivare, din *viclean* + suf. *-ie*, DEX, 1996), neologismul *dol* (< fr. *dol*, DEX, 1996). Autorii codului, din grija “de a nu încărca textele cu prea multe cuvinte neînțelese sau greu de înțeles pentru nespecialist, au adoptat o soluție oarecum eclectică: în titlul marginal au trecut termenul «modern» [*Anulabilitatea pentru dol*], iar în textul articolului au lăsat expresia «arhaică» [*mijloace viclene*]²¹.

O altă relație sinonimică se stabilește între *căraș* (derivat din *căra* cu sufixul *-uș*, DA), termen cu mai mare vechime în limbă, și termenul *transportator*, respectiv sintagma *operator de transport*. *Căraș* este definit în art. 413 al. 2 Cod comercial²², în timp ce *transportator/operator de transport* sunt definiți în art. 9 al. 3 din Ordonanța Guvernului 19/1997 republicată privind transporturile²³.

¹⁹ I. Mrejeru, *op. cit.*, p. 103. Vezi și C. Reteșan, *Unele aspecte ale limbajului actelor legislative*, în *Legislația și perfecționarea relațiilor sociale*, sub redacția lui I. Ceterchi, București, Editura Academiei, 1976, p. 248. Autorul aduce în discuție perechea sinonimică *locuință* (definiția termenului a fost dată în Legea nr. 4/1973 privind dezvoltarea construcției de locuințe) și *apartament* (definit de Legea nr. 5/1973 privind administrarea fondului locativ), definițiile celor două noțiuni suscitând discuții cu privire la faptul dacă este vorba de două noțiuni diferite sau despre aceeași noțiune.

²⁰ Pentru o clasificare a sinonimelor în cadrul vocabularului juridic românesc, vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 131-133.

²¹ C. Reteșan, *op. cit.*, p. 248.

²² ”Se numește «căraș» persoana care își ia însărcinarea ca într-un mod oarecare să transporte, sau să facă a se transporta, un obiect oarecare”.

²³ Vezi A. I. Mircea, *Dreptul transporturilor*, f.l., Editura Alma Mater Timisiensis, 2002, p. 19-20.

Chiar dacă prezența sinonimelor în corpul vocabularului juridic reprezintă o realitate, G. Cornu surprinde foarte bine rațiunea pentru care sinonimia nu este un fenomen agreat, atunci când afirmă că “le vocabulaire juridique est défavorable à la synonymie parce qu’il est à la recherche de la plus haute précision et qu’il dispose d’un nombre défini de signes pour exprimer un nombre illimité de significations. Sur de telles données, la puissance analytique en laquelle réside l’une des capacités primordiales de l’esprit juridique travaille à chasser des doublons qui sont comme un gâchis linguistique”²⁴.

Referitor la *univocitatea semantică*, D. Irimia observă că “necesitatea delimitării exacte a componentelor și datelor realității obiective (relațiile dintre oameni considerate din perspectivă juridică și relațiile dintre cetățean și instituțiile publice) și a receptării fără echivoc a acestor delimitări impune eliminarea oricăror dezvoltări semantice secundare”²⁵. Monosemantismul, prin care este satisfăcut criteriul preciziei, caracterizează, în special, neologismele juridice încadrate în categoria numită a “împrumuturilor savante” sau a “termenilor juridici tehnici”, neologisme care, în spiritul respectării criteriului accesibilității legii, sunt rar întrebuințate în textele normative. *Termenii tehnici* sunt predominanți, însă, în limbajul specialiștilor, fiind înregistrați în lucrări științifice din domeniul dreptului și în dicționare specializate: *eredede, comodat, fideicomis, sabotaj* etc.²⁶.

Cu toate acestea, există termeni care posedă două sau mai multe sensuri în chiar sistemul dreptului, fie în aceeași ramură de drept, fie în ramuri diferite. Această polisemie a fost numită *internă*²⁷ – “on pourrait nommer *polysémie juridique ou interne la possession par un même terme d’au moins deux sens juridiques potentiels* (s.a.)”²⁸, în comparație cu *polisemia externă*, manifestată prin “dubla apartenență a termenilor din VJ [vocabularul juridic], care funcționează – cu sensuri identice sau parțial modificate – și în VG [vocabularul general].

În funcție de semnificația de bază (primară) există: (1) termeni ai VG care au dobândit un sens specializat în VJ; (2) termeni ai VJ care au pătruns în VG prin procesul de «banalizare» sau «determinologizare»²⁹ și care contribuie la îmbogățirea limbii literare³⁰. Constituie exemple de

²⁴ G. Cornu, *op. cit.*, p. 180.

²⁵ D. Irimia, *op. cit.*, p. 216.

²⁶ Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 112-114.

²⁷ *Ibidem*, p. 115-121 (despre polisemia termenilor juridici); G. Cornu, *op. cit.*, p. 94-122.

²⁸ G. Cornu, *op. cit.*, p. 94.

²⁹ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 115.

³⁰ “Limba literară și-a sporit mijloacele de expresie împrumutând și din limbajul juridic numeroase expresii devenite uzuale în exprimarea cultă: *a pleda o cauză, a face apel, în ultimă instanță* etc., etc.” (Șt. Munteanu, V. D. Țăra, *Istoria limbii române literare*).

termeni cu dublă apartenență: (1) *abatere* “încălcare a unei dispoziții legale, prezentând un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea și pentru care se prevăd sancțiuni nepenale [...]”; *fructe* “tot ceea ce un lucru produce în mod periodic, fără ca substanța sa să scadă; au această calitate de exemplu: recoltele, chiriile, dobânzile, prășila animalelor etc.”; *scuze* “denumire dată în literatura juridică circumstanțelor atenuante legale [scuze atenuante]” etc.; (2) *divorț* “nepotrivire, dezacord între două lucruri, acțiuni, idei etc.” (DEX, 1996); *faliment* “ruină, eșec total” (DEX, 1996); *rechizitoriu* “acuzare gravă și violentă” (DEX, 1996); *sentință* “stigmatizare, oprobriu, blam” (DEX, 1996) etc.³¹.

Polisemia internă³², considerată de G. Cornu, datorită numărului mare de termeni pe care îi afectează, “une marque essentielle du vocabulaire juridique”³³, este întâlnită, “de regulă, la cuvinte reprezentative din punct de vedere noțional și al frecvenței”³⁴. Termenul *obligăție* cunoaște, în dreptul civil, următoarele sensuri: 1. raport juridic civil; 2. datoria pe care o are debitorul; 3. înscris constatator; 4. titlu de valoare³⁵. Prin *rude apropiate*, în dreptul penal se înțelege: “ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin înfiere, potrivit legii, astfel de rude” (art. 149 al. 1 Cod penal), pentru ca, în alte ramuri ale dreptului, cum ar fi dreptul civil, noțiunea să nu fie utilizată, fiind prea vagă, iar în dreptul familiei să se opereze cu o tipologie mai precisă, bazată pe criteriul descendenței – *rudenie firească (de sânge)*, *rudenie rezultată din înfiere* și *rudenie prin alianță* (afinitate)³⁶.

Adriana Stoichițoiu-Ichim constată următoarele modalități principale de rezolvare a polisemiei din VJ prin dezambiguizare și actualizarea unui unic sens (specializat): (1) utilizarea termenilor în contexte juridice bine determinate; (2) inserarea în unități sintagmatice cu semnificație juridică; (3) re(definirea) în textul legislativ sau în dicționare specializate³⁷. Importanța contextului în rezolvarea polisemiei este precizată și de D. Irimia prin următoarea afirmație: “Contextul în care semnele lingvistice intră în relații sintagmatice, între ele, anulează progresiv orice posibilitate de ambiguitate”³⁸.

Privire generală. Ediție revizuită și adăugită, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p. 295).

³¹ Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 115-119.

³² Pentru clasificarea polisemiei interne, vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 120-121; G. Cornu, *op. cit.*, p. 100-107.

³³ G. Cornu, *op. cit.*, p. 99.

³⁴ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 119.

³⁵ Vezi *Ibidem*, p. 120.

³⁶ Vezi *Ibidem*, p. 119.

³⁷ *Ibidem*, p. 121-122.

³⁸ D. Irimia, *op. cit.*, p. 216.

*Fenomene socio-culturale*³⁹, dreptul și limba sunt supuse dinamicii schimbărilor pe care le cunoaște societatea. G. Cornu observă că “chacun [le droit et la langue] reçoit les impulsions qui l’infléchissent et l’adaptent du flux spontané des usages et de l’action volontaires des autorités (néologie et innovations législatives étant d’ailleurs parfois associées). En définitive, ce qui scelle la parenté du droit et de la langue, c’est la médiation d’un troisième terme, le milieu nourricier qui accompagne leur épanouissement, d’un mot, la culture dont ils sont issus. Droit et langue sont des faits culturels”⁴⁰.

Semnificația semnului lingvistic (juridic), prin caracterul ei *istoric*, “rămâne obiectivă și constantă doar într-un cadru social-politic și juridic dat”⁴¹. Dinamica terminologiei juridice se găsește, astfel, în strânsă legătură cu schimbările produse în modul de organizare politică și socială pe care le cunoaște societatea românească după 1989. Adriana Stoichițoiu-Ichim⁴² consideră că prin acest proces de perfecționare și sistematizare a legislației se impun modificări “atât în conținutul legilor (prin abrogarea, modificarea sau reformularea unor articole), cât și în denumirea și definirea unor concepte specifice”, modificări reflectate prin:

- *apariția de noi termeni* (de regulă împrumutați sau calchiați) pentru a desemna referenți sau reglementări recent introduse în legislația românească (instituții sau acte juridice, infracțiuni, tipuri de convenții, contracte, acorduri etc.): *Avocatul Poporului*; *ONG* (organizație non-guvernamentală); *ordonanță de urgență*; *crimă organizată*; *acord stand-by*; *contract de leasing*; *asigurare de malpraxis* etc.;

- introducerea în legislația românească a unor *termeni sau sintagme* menționate în dicționare anterioare anului 1990 *cu referire exclusiv la legislația străină*: *contract de engineering* și *contract de know-how*; *inamovabilitate* (“situație juridică privilegiată creată, în unele state capitaliste, în favoarea unor categorii de funcționari [...] în scopul declarat de a-i sustrage dependenței față de organele puterii executive”) etc.;

- *reintroducerea în uz* a unor termeni sau sintagme aparținând “dreptului burghez”: *concesiune*; *domeniu [public]*; *Curte de Apel/Casație/Supremă* etc.;

- *dispariția din uz* a unor termeni/sintagme aparținând dreptului socialist: *cooperativizare socialistă*; *naționalizare socialistă*; *organizație socialistă de stat* etc. Nota I, cuprinsă în *Dispozițiile finale* ale Codului de

³⁹ “Ce sont tous deux [le droit et la langue] des phénomènes sociaux, de formation largement coutumière, et empreints d’un certain caractère contraignant, normatif” (Carbonnier, *Introduction*, 21, apud G. Cornu, *op. cit.*, p. 12).

⁴⁰ G. Cornu, *op. cit.*, p. 12.

⁴¹ D. Irimia, *op. cit.*, p. 216-217.

⁴² Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 153-154.

procedură penală, prevede înlocuirea termenului *organizație* cu *unitate* și, implicit, înlocuirea unui grup de sintagme cum ar fi: *organizații de stat sau obștești; organizații cooperatiste sau alte organizații obștești; întreprinderi și organizații economice de stat, cooperatiste sau alte organizații obștești* etc., cu sintagma *unități la care se referă art. 145 din Codul penal*.

Anumiți termeni juridici au cunoscut o îmbogățire sau o restrângere a sensului, în funcție de schimbările produse în societate: termenul *imunitate* a fost definit în *Dicționarul juridic penal*⁴³ numai în raport cu convențiile internaționale, iar astăzi se utilizează frecvent în sintagma *imunitate parlamentară*; termenul *piraterie*, definit în același dicționar (p. 221) numai în raport cu pirateria aeriană și maritimă, și-a extins sfera de aplicabilitate în domeniul informaticii și al audio-vizualului; o lărgire a sensului cunoaște și termenul *hangii*, folosit de Codul civil, art. 1623, și care trebuie citit astăzi: “patroni de hoteluri, moteluri, campinguri sau companii de vagoane de dormit ori de navigație maritimă sau fluvială”⁴⁴. Restrângerea sensului pare să se manifeste în cazul formulei latinești *restitutio in integrum*, care, supusă unei tendințe de specializare, este folosită, tot mai frecvent, pentru a desemna repunerea în posesie a persoanelor deposedate de regimul comunist⁴⁵.

L'autre versant du langage du droit, cum îl numește G. Cornu punându-l în raport cu vocabularul juridic, *discursul juridic* reprezintă “la mise en œuvre de la langue, par la parole, au service du droit”⁴⁶. Cercetătorul francez, stabilind coordonatele juridice și lingvistice⁴⁷ ale textului juridic, consideră că “le discours juridique est un acte linguistique en ce qu’il met en œuvre, par l’expression et pour la communication, la

⁴³ G. Antoniu, C. Bulai, Gh. Chivulescu, *Dicționar juridic penal*, București, 1976, p. 128-129, apud Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*.

⁴⁴ V. D. Zlătescu, *op. cit.*, p. 67.

⁴⁵ Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 153-154. Precizăm că specializarea se manifestă numai în uz, nu și la nivelul teoriei generale a dreptului.

⁴⁶ G. Cornu, *op. cit.*, p. 211.

⁴⁷ Este bine cunoscut deja faptul că lingvistica juridică reprezintă un “domeniu intermediar”, o “disciplină mixtă” (vezi Al. Graur, *Lingvistică juridică*, în “România literară”, XIV (1981), nr. 36, p. 9), astfel că cercetarea limbajului juridic implică coroborarea cunoștințelor de specialitate ale unui jurist cu cele ale unui lingvist. Pe teren românesc s-a dezvoltat un bun dialog între reprezentanții celor două domenii (vezi Al. Graur, *op. cit.*, apărut ca răspuns la articolul lui B. Berceanu, *Dreptul și limba – știința dreptului și lingvistica*, în SCJ, XXVI (1981), nr. 3, p. 247-266 sau vezi B. Diamant, Iulia Mănăilă, *Unele probleme ale terminologiei juridice*, în SCJ, XXIX (1984), nr. 3, p. 246-249, unde sunt aduși în discuție, insistându-se asupra particularităților lor juridice, câțiva termeni – *coparticipare*, *codevălmășie*, *a delapida/a dilapida*, *a sollicita*, *viciu* etc. – preluați din lucrarea lui Al. Graur, *Dicționar al greșelilor de limbă*, București, Editura Academiei, 1982, p. 79).

langue naturelle dans laquelle communiquent les sujets du discours⁴⁸. Toate elementele comunicării – emițător, destinatar, mesaj, canal, referent, cod – se regăsesc în textul juridic. “De la bouche de l’avocat à l’oreille du juge, la plaidoirie prononcée à la barre pour la défense d’un client permet de repérer tous ces éléments: les protagonistes du discours, la voix qui porte le message, la langue dans laquelle il est dit, l’énoncé des faits et des arguments etc.”⁴⁹.

Prezența sau absența termenilor juridici sau a mărcilor stilistice ale discursului juridic⁵⁰ nu determină, în mod necesar, caracterul juridic al unui astfel de discurs. Există texte juridice din care lipsesc elemente ale vocabularului juridic: “Cenzura de orice fel este interzisă” (art. 30 al. 2 Constituție), “La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații” (art. 38 al. 4 Constituție) sau “Ce profesiune ai?”⁵¹ din interogatoriul magistraților, după cum există și texte juridice *lipsite de orice efect de stil*⁵²: “Servituțiile aparente sunt acelea care se cunosc prin lucrări exterioare, precum: o ușă, o fereastră, o apaducere [...]” (art. 622 al. 3 Cod civil). Pentru G. Cornu, finalitatea mesajului este cea care determină juridicitatea discursului: “Un discours peut être dit juridique soit, directement, parce qu’il établit ou dit le droit, soit, plus généralement, parce qu’il concourt à la réalisation du droit [...]. Il ressort de là que le caractère juridique du discours tient à la *finalité du message: Est juridique tout message qui tend à l’établissement ou à l’application des normes de droit* (s.a.)”⁵³.

Considerată drept trăsătură definitorie a stilului juridic⁵⁴, larga utilizare a *formulelor* “este justificată pe de o parte de nevoia exprimării

⁴⁸ G. Cornu, *op. cit.*, p. 211.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 213.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 214, sunt enumerate următoarele particularități stilistice ale discursului juridic: “envolée, répétition, archaïsme de construction etc.”.

⁵¹ R. Dimiu, în *Limbajul juridic*, București, Editura “Curierul judiciar”, 1930, p. 64-65, afirmă, referitor la limbajul magistraților, că, deși în cursul dezbaterilor aceștia trebuie să se exprime în “limbajul științific propriu oricărui jurist”, totuși, “față de împlicinați, de acea mulțime care nu cunoaște expresiunile culte și nici pe cele științifice, ci numai vorbirea vulgară, ei vor trebui să se adreseze în cuvinte inteligibile și obișnuite. Întrebările ce li se pun în termeni pe care ei nu îi cunosc, nu pot avea răspunsuri juste”, cum s-a întâmplat în cazul întrebării: “Ce profesiune ai?”, al cărei răspuns a fost: “Sunt *minoră*” (*ibidem*, p. 65).

⁵² Vezi G. Cornu, *op. cit.*, p. 213-214.

⁵³ *Ibidem*, p. 214.

⁵⁴ “Caracteristica lui principală [a limbajului juridic] este că recurge la diverse formule pentru a comunica ceea ce are de comunicat. Aceste formule pot reprezenta, de cele mai multe ori chiar reprezintă, rezultatul unor raționamente, care nu se redau însă niciodată în toată desfășurarea lor ca în stilul științific” (I. Coteanu, *Stilurile moderne ale limbii române literare*, în LR, IX (1960), nr. 2, p. 61). “Dans le langage du droit se manifeste un des caractères les plus constants et les plus importants de l’activité juridique: la tendance à se réduire en formule” (J. L. Sourieux, P. Lerat, *op. cit.*, p. 69). “Este destul să ne gândim

concișe a rezultatelor unor raționamente normative, iar pe de altă parte, de necesitatea de a asigura largă aplicabilitate a normei prin formularea unor reguli tipice, cu caracter abstract și general⁵⁵.

Astfel de formule⁵⁶ au statutul unui *discurs repetat*, dacă ar fi să întrebuițăm o sintagmă definită de E. Coșeriu⁵⁷, sau, după cum explică J.L. Sourieux și P. Lerat, al unor *construcții complexe*⁵⁸, “ne se prêtant à aucune modification formelle”: *acceptarea sub beneficiu de inventar; autoritatea lucrului judecat; acțiunea în stabilirea paternității; clauza națiunii celei mai favorizate; cel (cei) de-al treilea* “personne n’ayant été ni partie ni représentée à un contrat qui n’est pas touchée par son effet obligatoire et peut tout au plus se le voir opposer” (*Voc. jur.*); *început de probă scrisă; înscris sub semnătură privată; taxa pe valoarea adăugată* etc.

Statut de discurs repetat au și *adagiile în limba latină* caracterizate, în principal, prin concizie⁵⁹ (*Impossibilium, nulla obligatio est*) și generalitate⁶⁰ (la începutul unui adagiu revin, adesea, pronume și adjective pronominale nehotărâte sau negative: *nemo, omnis, omnes, omnia, nullus, nulla, nullum, nihil* etc.): *Semel heres, semper heres; Infans conceptus pro nato habetur quoties de commodo ejus agitur; Nemo auditur propriam turpitudinem allegans; Nemo plus juris ad alium transfere potest quam ipse habet; Nullum crimen sine legem; Error communis facit jus* etc.⁶¹.

la ce tiranic se repetă *având în vedere* și *considerând* la oricare aliniat din orice hotărâre judecătorească ca să ne dăm seama de spiritul conservator al scriitorilor juriști. Formulă, logică, simplitate, iată calitățile și caracteristicile stilului judiciar“ (R. Dimiu, *Stilul judiciar*, [București], “Vremea”, [1939], p. 19).

⁵⁵ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica*, p. 84.

⁵⁶ Terminologia adoptată de G. Cornu, în *op. cit.*, p. 177, cu referire la aceste formule, este de *ensembles soudés*, iar cea folosită de J. L. Sourieux, P. Lerat, în *op. cit.*, p. 31, este de *séquences figées*.

⁵⁷ *Arhitectura și structura limbii*, în *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, [Iași], [1994], p. 49-64. Autorul distinge, în cadrul limbajului primar, care organizează realitatea prin mijloace lingvistice, între *vorbirea repetată* sau *discursul repetat* și *tehnica liberă*. Discursul repetat este reprezentat de unități frazeologice care, în principiu, nu admit substituții și, datorită lui, afirmă E. Coșeriu, *vorbirea apare* “ca un fel de pictură cu colaj simultan, adică, în parte este tehnică actuală și în parte sunt bucăți de vorbire deja existente și duse, ca să zicem așa, de tradiție, în toate aceste expresii, locuțiuni fixe, în proverbe, citate ș.a.m.d.” (p. 55).

⁵⁸ “groupes complexes” (J. L. Sourieux, P. Lerat, în *op. cit.*, p. 31).

⁵⁹ “Tout adage est le produit d’un effort de concision, et cet effort de concision est lui-même un effet de l’art. Dans l’adage, il y a toujours de la *concision* et de l’*art*, de l’économie et du génie de langage. L’adage est un parler bref et un parler d’or” (G. Cornu, *op. cit.*, p. 390).

⁶⁰ *Ibidem*, p. 363.

⁶¹ Despre maxime și adagii în drept, precum și despre importanța limbii latine pentru limbajul juridic, vezi G. Cornu, *op. cit.*, p. 359-411.

Folosirea unor formule de acest fel reprezintă “una dintre particularitățile cele mai frapante ale limbajului juridic”⁶². Adagiile enumerate sunt încadrate de G. Cornu în categoria celor care *enuță* dreptul (“des adages qui énoncent le droit”) și care reprezintă, în special, reguli tehnice, principii generale, norme/directive de interpretare, explicații cu caracter fundamental etc.⁶³.

O altă categorie de adagii o constituie cele care *susțin* dreptul (“des adages qui soutiennent le droit”)⁶⁴: *Dura lex sed lex; Jus est ars boni et aequi; In pari causa, melior est causa possidentis [...]; Quod nullum est nullum producit effectum; Testis unus, testis nullus* etc.

Există o serie de adagii în limba latină care au un caracter juridic, dar a căror utilizare depășește sfera juridicului, adaptându-și, astfel, sensul în funcție de contextul (juridic sau extrajuridic) în care apar⁶⁵:

*Casus belli*⁶⁶ – expresie utilizată în dreptul internațional public care desemnează orice fapt de natură a antrena un război între două sau mai multe puteri. Adesea, de-a lungul istoriei, *casus belli* a reprezentat mai degrabă un pretext pentru un conflict decât rațiunea profundă a confruntării. Literal, expresia înseamnă “caz de război”. Un *casus belli* va fi, deci, un eveniment care pune adversarii, două state, de exemplu, în situația de a angaja un război. Această expresie este folosită și în situații mai puțin “dramatice”, pentru a desemna începutul unei neînțelegeri între două persoane.

⁶² G. Mateuț, A. Mihăilă, *Logica juridică*, București, Lumina Lex, 1998, p. 49.

⁶³ *Ibidem*, p. 371.

⁶⁴ “L’essentiel est de comprendre que toute sorte d’adages qui n’énoncent pas de règle de droit *stricto sensu*, sont cependant *des lumières pour le droit* (s.a.). Même si on les situe, relativement au droit plus compartimenté que l’on conçoit couramment, comme des éléments extérieurs, ils contribuent à la marche du droit, à son progrès et à sa réalisation, par les idées et les *valeurs* (s.a.) qu’ils expriment. Dans l’assortiment un peu hétéroclite de ces *adages de renfort* (s.a.), le sublime cotoie le quotidien. Mais entre les préceptes supérieurs et les conseils pratiques, la sagesse fait miroiter toutes ses facettes: traits de bon sens ou d’evidence, jugements de valeur. *Ils font du droit une sagesse* (s.a.)” (*Ibidem*, p. 375).

⁶⁵ Expresiile explicate în limba franceză sunt preluate de pe situl internet *Locutio.com*. *Expressions et citations latines*, <http://www.locutio.com/expressions-juridiques/cadreexpresjuridiques.htm>.

⁶⁶ “Expression utilisée en droit international public qui désigne tout fait de nature à entraîner la guerre entre puissances. Souvent dans l’histoire, le *casus belli* est davantage un prétexte au conflit que la raison profonde de la belligérence. L’expression signifie littéralement “un cas de guerre”. Un *casus belli* sera donc un événement qui place les adversaires, deux états par exemple, dans le cas de se faire la guerre. Cette expression est également employée dans des cas moins dramatiques pour signifier le début d’une inimitié entre des personnes”. Locuțiunea este modernă, fiind atestată în limba franceză începând cu mijlocul secolului al XIX-lea (vezi ***, *Le Maxidico*, dictionnaire encyclopédique de la langue française, Éditions de la Connaissance, 1996, p. 186).

*Erga omnes*⁶⁷ – în drept, în general, *erga omnes* se folosește atunci când un act, o decizie sau o hotărâre este opozabil(ă) tuturor, nu numai persoanelor direct interesate. Literal, expresia înseamnă “față de toți”.

*Ex cathedra*⁶⁸ – locuțiune folosită în dreptul canonic care înseamnă “cu titlu oficial”. Este aplicată condițiilor de infailibilitate pontificală, precizată de Consiliul Vaticanului în 1870. Literal, expresia înseamnă “de la catedră”. *Ex cathedra* se spune despre papă atunci când, în calitate de șef al Bisericii, proclamă “une vérité de foi”. Profesorul care vorbește *ex cathedra* este cel care întrebuițează un ton doctoral și dogmatic adresându-se elevilor săi.

*Honoris causa*⁶⁹ – în drept, tot ceea ce este făcut *honoris causa* este lipsit de consecințe juridice, extrajuridic expresia însemnând “cu titlu onorific”.

Manu militari “cu putere armată”; expresia semnifică punerea în executare a unui ordin sau a unei obligații cu ajutorul forței de constrângere a statului⁷⁰. În sens general, a proceda *manu militari* înseamnă “a pune capăt unei stări de lucruri prin măsuri drastice”⁷¹.

*Sine die*⁷², “fără a fixa ziua”. În drept, în general, locuțiunea exprimă nedeterminarea temporală; este folosită, în special, în limbajul diplomaților pentru a desemna amânarea unei conferințe la o dată neprecizată [...]. A amâna un proces *sine die* înseamnă a-l amâna într-un viitor ipotetic, fără a fixa data. Iată o bună ocazie de eschivare. Când justiția oamenilor își permite eternitatea calendelor grecești, ea nu mai servește la nimic. În “Le Monde” (miercuri, 18 februarie 1998), găsim, la pagina 5, sub semnătura

⁶⁷ “En droit général *erga omnes* veut dire qu'un acte, une décision ou un jugement a un effet à l'égard de tous, et non seulement à l'égard des personnes directement concernées. Expression qui signifie littéralement «envers tous»”.

⁶⁸ “Locution du droit canonique qui signifie «à titre officiel». S'applique aux conditions de l'infailibilité pontificale qui a été précisée par le Concile du Vatican en 1870. Expression qui littéralement signifie «du haut de la chaire». *Ex cathedra* se dit du pape lorsqu'en tant que chef de l'Eglise, il proclame une vérité de foi. Le professeur qui parle *ex cathedra* est celui qui emploie un ton doctoral et dogmatique en s'adressant à ses élèves”.

⁶⁹ “En droit, tout ce qui est fait *honoris causa* est dépourvu de conséquences juridiques. Expression qui signifie «à titre honorifique»”.

⁷⁰ “Expression [...] utilisée pour désigner l'exécution d'un ordre ou d'une obligation par la force publique” (*Voc. jur.*, p. 538).

⁷¹ Felicia Ștef, *Dicționar de expresii juridice latine*, București, Editura Oscar Print, 1995.

⁷² “«Sans fixer de jour». En droit général, la locution, qui exprime l'indétermination temporelle, est surtout employée dans la langue diplomatique pour qualifier l'ajournement d'une conférence à une date qui n'est pas précisée [...]. Renvoyer un procès *sine die*, c'est le renvoyer dans un futur hypothétique, sans fixer de date. Voilà en fait un bon moyen de dérobade. Quand la justice des hommes se donne l'éternité des calendes grecques, elle se réduit tout simplement à rien. Dans «Le Monde» du mercredi, 18 février 1998, on trouve en page 5, sous la plume de Laurent Zecchini: «Redoutant un échec, en novembre 1997, Bill Clinton, avait renvoyé *sine die* le vote du Congrès [...]»”.

lui Laurent Zecchini: “Redoutant un échec, en novembre 1997, Bill Clinton, avait renvoyé *sine die* le vote du Congrès [...]”.

Regulile juridice, în general, și adagiile formulate în latină, în special, au următoarele funcții⁷³: *rol mnemotehnic* – învățarea maximei în latină face ca propoziția respectivă să-și păstreze o formă exactă, în timp ce folosirea limbii materne predispune, deseori, la înlocuirea unor termeni cu sinonimele lor și duce la alterarea sensului acelei reguli, în cazul în care aceste sinonime au o extensiune diferită; folosirea argumentelor formulate în latină asigură *înlăturarea riscului polisemiei* în cazul traducerilor în alte limbi, deoarece ele sunt de uz internațional; rolul de *a exprima gravitatea și solemnitatea* deciziilor juridice, dându-le greutatea oferită de tradiție și înlăturând suspiciunea potrivit căreia deciziile luate în lipsa legii sunt arbitrare.

Din tipologia generală a discursurilor juridice⁷⁴ se desprinde discursul juridic normativ. “Legile [arăta Montesquieu] nu trebuie să fie subtile, ele sunt făcute pentru oameni cu o putere de înțelegere mijlocie; ele nu sunt deloc o artă logică, ci rațiunea simplă a unui părinte de familie”⁷⁵. Cu această afirmație este adusă în discuție una din calitățile esențiale, amintite deja, ale actului normativ, *accesibilitatea*, considerată o “condiție necesară a prezumției de cunoaștere a legii”⁷⁶, prezumție sintetizată de adagiul latin *Nemo censetur legem ignorare*.

Într-adevăr, pentru a fi respectată, legea trebuie să fie, nu atât cunoscută, cât mai ales înțeleasă⁷⁷, și am putea crede că ne aflăm în fața unui paradox determinat de necesitatea de a conjuga cele două cerințe fundamentale ale normei juridice: *tehnicitatea* și *accesibilitatea* legii⁷⁸, o

⁷³ G. Mateuț, A. Mihăilă, *op. cit.*, p. 49-50.

⁷⁴ Redat printr-o imagine metaforică, “le droit a mille bouches, qui correspondent non seulement aux sources formelles proprement dites du droit (loi en ses textes, coutume en ses dictons, maximes et adages) mais à toutes les voix qui se mêlent dans la création ou la réalisation du droit” (G. Cornu, *op. cit.*, p. 218).

⁷⁵ *Spiritul legilor*, apud V. D. Zlătescu, *op. cit.*, p. 65.

⁷⁶ V. D. Zlătescu, *op. cit.*, p. 65.

⁷⁷ I. Coteanu observă că “limbajul juridico-administrativ este determinat, în diversele lui aspecte, de raportul dintre cunoștințele și scopul legiuitorului și ale celor care trebuie să li se supună” (*Structura și evoluția limbii române (de la origini până la 1860)*, București, Editura Academiei, 1981, p. 156).

⁷⁸ Adriana Stoichițoiu-Ichim, în *Semiotica*, p. 111, numește “aparente contradicții”, pe de o parte, complementaritatea care trebuie să existe între cerința de accesibilitate și caracterul tehnic al exprimării juridice (“la technicité du langage du droit est une exigence irréductible de la fonction sociale du droit [...]]; le langage ordinaire n’est pas une alternative du langage juridique. Ce sont deux éléments complémentaires. Le langage du droit baigne dans la langue qui le porte. Les marques techniques ne sont que des points en relief sur le fond clair de la langue commune”, G. Cornu, *op. cit.*, p. 26), iar pe de altă parte, cea dintre *precizia* și *suplețea* aceleiași exprimări.

astfel de incompatibilitate rămânând, totuși, la un nivel superficial. Francis Gervais, președintele baroului avocaților din Québec consideră că “la loi, en effet, n’est pas une œuvre de littérature”, astfel că “il ne faut pas sacrifier la solennité de la loi, ainsî que de notre société de droit, à la volonté de tout vouloir simplifier”⁷⁹.

Din punctul de vedere al tehnicii legislative, regulile care trebuie respectate la redactarea proiectelor de acte normative, pentru a realiza un *text reușit*, sunt: “folosirea corectă a *regulilor de construcție gramaticală, de sintaxă și de topică, a semnelor de ortografie* (s.a.) [...]. Pentru a se realiza cerința de claritate și precizie, textul legii trebuie redactat într-un stil articulat cu *legături coerente* (s.a.) între propoziții și părțile morfologice. Greșelile gramaticale, de topică dezorganizează textul. *Ortografia* (s.a.) trebuie să fie corectă. Semnele de punctuație (virgula, punctul etc.) au, în text, rostul lor, nu pot fi puse la întâmplare, întrucât pot conduce, uneori, la interpretări diferite”⁸⁰.

Referitor la normele juridice, Adriana Stoichițoiu observă că acestea “reprezintă prototipuri de acțiuni exprimate sub forma unor scheme propoziționale deontice”⁸¹. În opinia juriștilor, “în conceptul ei, norma juridică cere o conduită tipică subiectului generic în anumite condiții, cu precizarea urmărilor în cazul încălcării a ceea ce a cerut”⁸². Majoritatea teoreticienilor juriști consideră că norma juridică are o structură tripartită, formată din *ipoteză, dispoziție, sancțiune*. Ipoteza cuprinde descripții ale unor stări de lucruri generice, iar dispoziția cuprinde o prescriere a unei conduite-tip: “dacă este *a*, atunci trebuie să se facă *b*”, în timp ce mijloacele de constrângere, care impun realizarea normelor juridice, constituie sancțiunea. Dispozițiile, în funcție de conduita normată, pot fi: *onerative*, când *obligă* la săvârșirea unei acțiuni-tip, modalitatea deontică a normei fiind “este obligatoriu să”; *prohibitive* atunci când interzic o acțiune –tip (conduită-tip), printr-un text explicit sau implicit (“este interzis să”); *permissive*, când lasă subiectele generice să opteze între mai multe conduite, prevăzute de legiuitor (“este permis să”)⁸³.

Sunt destul de rare situațiile în care toate cele trei elemente care compun norma să fie exprimate în planul lingvistic al aceluiași articol⁸⁴:

⁷⁹ F. Gervais, *La rédaction législative n’est pas une œuvre de littérature*, adresa web <http://www.barreau.qc.ca/journal/frameset.asp?article=/journal/vol33/no17/propos.html>.

⁸⁰ I. Mrejeru, *op. cit.*, p. 104.

⁸¹ Vezi Adriana Stoichițoiu, *Relații*, p. 101.

⁸² Gh. C. Mihai, R. I. Motica, *Fundamentele dreptului. Teoria și filosofia dreptului*, [București], Editura All, 1997, p. 26.

⁸³ *Ibidem*, p. 25-33.

⁸⁴ “Dans la plupart des cas, les normes juridiques ne sont pas unitaires, car tous les éléments [de la norme] n’apparaissent pas dans le même article. C’est l’un des facteurs

“Bunurile dobândite în timpul căsătoriei, de oricare dintre soți (ipoteza), sunt, de la data dobândirii lor, bunuri comune ale soților (dispoziția).

Orice convenție contrară este nulă (sanctiunea)” (art. 30 al. 1 și 2 Cod civil).

Predominante, în dreptul penal, sunt normele prohibitive care au o structură sintactico-semantică tipică și repetabilă. În exprimarea normei, categoriile obligatorii sunt *infracțiunea* (I) și *sanctiunea* (S), alături de acestea putând apărea și categorii semantice precum: *agentul* (A), *partea vătămată* (PV), *instrumentul* (In), *circumstanțe* (C), *finalitate* (F) etc. De exemplu: $I \cap In \cap PV \cap A \cap S$: “Punerea în primejdie gravă, prin măsuri sau tratamente de orice fel, a dezvoltării fizice, intelectuale sau morale a minorului, de către părinți sau orice persoană căreia minorul i-a fost încredințat spre creștere și educare (ipoteza), se pedepsește cu închisoare de la 2 la 12 ani (sanctiunea)” (art. 306 Cod penal)⁸⁵.

Sintetizând, putem stabili ca trăsături generale ale discursului juridic, numărul mare și importanța formulilor, tendința accentuată spre stereotipie, datorată conservatorismului⁸⁶, neutralitatea, impersonalitatea, generalitatea etc.

Cercetarea limbajului și a discursului juridic are o dublă importanță, atât pentru știința limbii, prin explorarea posibilităților ei, cât și pentru știința dreptului, în special cu privire la activitatea legislativă, dar și la sfera dreptului internațional, în rezolvarea problemelor de traductologie sau interpretare de specialitate etc. La realizarea unei astfel de cercetări, cunoștințele și calitățile unui lingvist trebuie dublate de cele ale unui jurist, ale celui inițiat, ale celui care cunoaște și înțelege, din interior, funcționarea întregului sistem al dreptului.

SIGLE ȘI ABREVIERI

AUBLL = “Analele Universității București”. *Limba și literatura română*, București, I, 1954 ș.u.

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, I, 1913 ș.u.

qui déterminent le décalage entre la structure linguistique et celle logique de la norme [...]” (Raluca Gruneanțu, *op. cit.*, p. 43).

⁸⁵ Vezi Adriana Stoichițoiu, *Relații*, p. 101-102.

⁸⁶ Conservatorismul este ilustrat și de menținerea în uz a unor construcții care au încetat de a mai reflecta realitatea, cum se întâmplă cu sintagma *scrisoare de trăsură*. Folosită pentru a denumi forma scrisă a contractului de transport (vezi A. I. Mircea, *op. cit.*, p. 54), această construcție și-a pierdut sensul referențial, abstractizându-se – transportul nu se mai face de mult, în principal, cu trăsura –, ajungându-se chiar la sintagme paradoxale, în plan logic, cum ar fi: *scrisoare de trăsură fluvială* (*ibidem*, p. 169) sau *scrisoare de trăsură aeriană* (*ibidem*, p. 200).

- DEX, 1996 = Academia Română, Institutul de lingvistică "Iorgu Iordan", *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1996.
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București, 1965 ș.u.
- LR = "Limba română", Editura Academiei, București, I, 1952 ș.u.
- PUF = Presses Universitaires de France.
- s.a. = sublinierea autorului.
- SCJ = "Studii și cercetări juridice", București, I, 1955 ș.u.
- Voc. jur.* = *Vocabulaire juridique*, publié sous la direction de Gérard Cornu, Quadrige/PUF, 2000.

ASPECTS ACTUELS DU DISCOURS JURIDIQUE

(Résumé)

Nous avons choisi de décrire, sans être exhaustif, le discours juridique en nous appuyant sur une double perspective: d'un côté, nous avons mis en évidence quelques traits caractéristiques du signe linguistique au sein du vocabulaire juridique, en insistant sur la présence de la synonymie et de la polysémie et aussi sur la dynamique du vocabulaire concerné, liée aux changements de la société, et, de l'autre côté, nous nous sommes occupé de la phraséologie du discours juridique, avec un regard plus attentif sur la place que les formules y occupent et sur quelques particularités du discours normatif.

L'analyse du discours juridique apporte des résultats notables tant pour la linguistique, par la mise en valeur des possibilités d'expression de la langue, que pour la théorie du droit, spécialement en ce qui concerne la rédaction des lois, mais aussi l'activité de traduction/interprétation de traités, accords, etc. C'est pour cette raison qu'il est important de conduire une telle démarche en faisant appel aux connaissances et aux qualités non seulement du linguiste, mais aussi du juriste, autrement dit en utilisant en même temps les outils spécifiques pour chacun de ces deux domaines, la linguistique et le droit.